

europeană asupra transferului științific umanist între Elveția și teritoriul Europei Estice.

Nu trebuie neglijat programul cultural dens și variat, pe care organizatorii congresului l-au oferit participanților, în pauzele dintre lucrările secțiilor: vizitarea unor zone reprezentative ale orașului Zürich, important centru al Reformei și Umanismului, unde a predicat renumitul umanist și reformator Zwingli (1484-1531), orașul fiind brăzdat de apele fluviului Limmat. N-au fost ocolite monumente eclesiastice și istorice (biserica Sf. Petru) ori instituții de cultură, precum Biblioteca Universității și Seminarul Teologic, vizitatorii beneficiind de explicații competente din partea dr. Urs B. Leu. Nu poate fi uitată nici călătoria organizată la Basel, capitala cantonului oraș, orașul Conciliului (1431-1449), care a afirmat superioritatea acestuia asupra papei. Ne reamintim, cu plăcere, de vizita documentară la cunoscuta moară de hârtie, „Basler Papiermühle”, din cadrul cunoscutului „Schweizerisches Muzeum für Papier, Schrift und Druck St. Alban-Tal”, când am beneficiat de explicațiile competente ale lui Martin Kluge de la Compartimentul „Wissenschaft & Vermittlung”, unde se mai produce și acum hârtie după metode medievale. A avut loc și o plimbare prin cartierul tipografilor Renașterii și ai Reformei, inclusiv vizita la cunoscuta Bibliotecă a Universității din Basel, aici fiind prezentate de către specialiști câteva monumente ale tiparului elvețian din perioada incunabulară și postincunabulară.

Iacob MĂRZA*

DIN PUBLICAȚIILE VREMII (SEC. XIX-XX). CRONICĂ DE EXPOZIȚIE

Biblioteca Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia conține o secțiune cunoscută drept „Biblioteca Veche”. Fondul, referindu-se la perioada de timp din prima jumătate a secolului al XVI-lea, până în mijlocul secolului XX, cuprinde publicații românești și străine, din domenii variate (istorie, teologie, literatură, medicină, artă, domeniul juridic ș.a.), precum și o bogată colecție de periodice.

Acestea din urmă constituie obiectul expoziției *Din publicațiile vremii (sec. XIX-XX)*¹. Fondul a suferit modificări în pas cu evoluția secolului al XX-lea, multe tipărituri fiind epurate după 1950. Segmentul de care ne ocupăm a fost reinventariat în perioada 1951-1960. Cu ocazia informatizării colecției, au fost identificate 281 titluri de ziare și reviste și au fost alese pentru realizarea expoziției publicații din domeniul administrativ, presă românească și maghiară, învățământ, cultură, literatură, tehnică și reviste de specialitate.

---

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; e-mail: iacob_marza@yahoo.com.

¹ Adresăm cordiale mulțumiri d-rei Diana Ciugudean și dr. Florin Bogdan, curatorii expoziției, pentru informațiile suplimentare puse la dispoziție, în vederea redactării prezentei cronici.

Exponatele au fost alese în funcție de reprezentativitate și de starea de conservare. Unele piese de certă valoare rămân momentan nevalorificate, datorită stării precare în care se află. Un criteriu fundamental de selecție a fost și proveniența exponatelor, accentul fiind pus pe cele apărute în arealul județului Alba și spațiul transilvănean, în limba română, maghiară și germană. Nu lipsesc nici titlurile apărute la Budapesta, Iași, București sau Vălenii de Munte.

Actualul spațiu al județului Alba a făcut parte din componența Imperiului Austro-Ungar, a Regatului României și apoi a Republicii Populare Române. În fondul Bibliotecii Vechi se găsesc publicații ale administrației teritoriale din toate cele trei perioade. Pentru perioada Imperiului Austro-Ungar, publicația oficială a Comitatului Alba Inferioară a apărut la Aiud, colecția cuprinzând numere din 1903-1916, iar exemplarul expus prezintă actele oficiale din 1903 și 1904. Odată cu intrarea în componența României Mari, după 1918 Comitatul Alba Inferioară a devenit județul cu același nume, publicația oficială fiind *Monitorul Oficial al județului Alba Inferioară*. Sunt prezente în colecție numere din perioada 1919-1930, fiind expuse fasciculele 1-47 din 1919. Prin reorganizarea administrativ-teritorială din 1938, teritoriul județului Alba era încadrat în ținutul Mureș. Publicația devine *Monitorul Oficial al Ținutului Mureș*. Exemplarele existente acoperă anii 1939-1940; pentru expunere s-a utilizat numărul 38 din anul 1940. Tot aici amintim și *Buletinul Oficial al Municipiului Alba Iulia*, conținând hotărârile administrației locale din 1947-1948, fiind expus numărul 7 din 1948. Poate cea mai importantă publicație editată de autoritățile românești din fondul bibliotecii este *Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și părților românești din Ungaria*, apărută la Sibiu între 1918-1920; toate numerele sunt legate într-un singur volum, cel expus.

Dintre ziarele românești apărute în județ, în bibliotecă se păstrează doar exemplare din *Unirea*, publicație apărută la Blaj între 1891 și 1945. În cuprins găsim articolul de fond, un *feuilleton*, foiața, revista bisericească, revista politică, informațiuni, partea științifică, literară, diverse, poșta redacției și publicitate. În colecția bibliotecii se păstrează exemplare din perioada 1907-1940 și a fost expus volumul cu numerele din 1939-1940.

Logica expunerii s-a îndreptat, firesc, și spre ziarele locale de limbă maghiară, al căror număr este simțitor mai mare ca titluri și exemplare. Pentru muzeu, poate cea mai importantă publicație de limbă maghiară apărută la Alba Iulia este *Köznyelödes*. A fost un ziar cultural cu anii extremi 1878 și 1916, al cărui redactor a fost chiar Adalbert Cserni, primul director al muzeului din localitate. A fost expus volumul cu numerele din 1882.

Instituțiile de învățământ românești au început să publice, după model german, anuare în care erau cuprinse informații referitoare la structura anului școlar, a materiilor studiate, precum și scurte prezentări ale membrilor corpului didactic al școlii sau situații statistice privind elevii. Amintim Gimnaziul Evanghelic C.A. din Sebeș, cu *Programm des evangelischen Untergymnasiums in Mühlbach* (se dețin exemplare din perioada 1856-1917); Liceul de Stat „Mihai Viteazul” din Alba Iulia (exemplarele au fost editate între 1919-1945, fiind expuse *Anuarele* din anii 1921 și 1936); *Anuarul Liceului de fete din Alba Iulia*, apărut în 1940 și 1941, pentru expunere fiind ales numărul din anul 1941.

Dintre publicațiile pedagogice, biblioteca muzeului deține reviste în limbile maghiară și română. Constatăm existența unor titluri în maghiară de dinaintea Marii Uniri: *Alsófehérmegyei tanúgy paedagogiai* (în colecția instituției se regăsesc numere din 1901-1909, fiind expus numărul 1 din 1901); *Iskola és Szülőiház* (numerele existente acoperă anii 1913 și 1914; în expoziție apare un număr din 1913). Printre cele românești, tipărite cu precădere după 1918, se remarcă *Amicul Școlii și Școala Albei*, ambele cu apariții pe termen îndelungat. *Amicul Școlii* este prima revistă pedagogică a județului Alba, tipărită după 1918. În biblioteca muzeului găsim numere din perioada 1926-1929; în expoziție este prezent un număr din 1926. Continuatoarea revistei este *Școala Albei*, din care biblioteca păstrează numere din perioada 1935-1945, iar în expoziție pot fi văzute două numere din 1936 și 1942.

Arealul județului Alba a fost propice pentru propagarea ideilor culturale, mai ales prin intermediul unor publicații de profil. Factorii care au influențat această situație trebuie căutați încă în secolul al XVI-lea, când la Alba Iulia apare prima tipografie, apoi cele princiară și a Mitropoliei Ortodoxe din secolul al XVII-lea, tipografia de la Blaj și cea a episcopului romano-catolic Ignac Batthyani. Nu putem trece cu vederea nici instituțiile de învățământ românești și maghiare, înființarea „Astreii”, existența a trei episcopii, apoi mitropolii la Alba Iulia și Blaj (romano-catolică, ortodoxă și greco-catolică). Printre cele mai vechi publicații culturale deținute de muzeu se numără *Erdélyi oltáregyesületi lap*, editată de Arhiepiscopia Romano-Catolică a Alba Iuliei, între 1904 și 1913. Au fost expuse două numere din 1906 și 1907, de la care se remarcă decorarea copertei. În spiritul tradiției culturale a Blajului, aici a apărut între 1934 și 1936 revista lunară *Blajul*, printre colaboratorii căreia îi amintim pe Radu Brateș, Ion Agârbiceanu și Cezar Petrescu. Este expus un volum cuprinzând numerele din 1935. Un caz aparte îl constituie revista de teorie a culturii *Ethos*, care apărea trimestrial la Iași, însă în contextul anului 1944 - perioada Dictatului de la Viena - editarea se face la Alba Iulia, apoi la București. S-a expus numărul 2-3 din 1944. În domeniul literaturii și muzicii se remarcă *Musa Română. Foaie muzicală și literară*, apărută la Blaj în perioada 1888-1907; sunt prezentate numerele 3-4 din 1894. Dintre revistele editate la Alba Iulia și Aiud, menționăm *România literară. Revistă de literatură, artă și cultură*, cu apariții lunare la Aiud, sub coordonarea poetului Ovidiu Hulea. Colecția păstrează toate cele patru numere apărute, fiind expuse cele din martie și aprilie 1930.

Presa românească transilvană începe, practic, în secolul al XIX-lea prin *Gazeta de Transilvania*, înființată de George Barițiu la Brașov (1838). Până în 1865 *Gazeta* editează suplimentele *Foișoară pentru răspândirea cunoștințelor folositoare și a iubirii de carte* și binecunoscuta *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. În 1849, datorită tonului utilizat de G. Barițiu referitor la Monarhia Habsburgică ziarul este suspendat, în locul său apărând *Expatriatul*. Cei mai importanți colaboratori au fost George Barițiu, Andrei Mureșanu, Timotei Cipariu, Ion Maiorescu, August Treboniu-Laurian, Ion Heliade Rădulescu, Ioan Slavici ș.a. În colecția bibliotecii regăsim doar numărul aniversar din iunie 1908, care este expus. După înființarea „Astreii”, printre publicațiile destinate românilor, apare și revista sibiană *Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român*. Editată în

perioada 1868-1946, a fost una dintre cele mai longevive publicații românești culturale. Dintre numerele păstrate în Biblioteca Veche (1892-1946), a fost expus cel din decembrie 1918.

Seria revistelor cultural-istorice continuă cu titluri precum *Convorbiri literare*, *Dacoromania*, *Revue de Transylvanie* și *Dacia istorică*. Cea mai veche, *Convorbiri literare*, este prezentă în colecțiile bibliotecii prin numerele 1885-1944, după mutarea la București. Revista a apărut la Iași prin stăruințele membrilor „Junimii”, sub conducerea lui Iacob Negruzzi, Ion Bogdan, Simion Mehedinți. În paginile ei au publicat Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga și Vasile Alecsandri. La expunere au fost folosite numerele 6 din 1914 și 2 din 1943. Continuăm cu *Dacoromania*. *Buletinul Muzeului Limbii Române*, revistă anuală din Cluj. Dintre colaboratori îi amintim pe Sextil Pușcariu, Ștefan Pașca, Romulus Todoran, Nicolae Drăgan și Aurel Filimon. În colecție se păstrează volumele apărute între 1931 și 1948, fiind etalat cel din 1934.

Expunerea continuă cu reviste culturale și umoristice bihorene: *Vulturul* (Oradea, 1892-1905) și *Cele trei Crișuri* (1920-1944). În rubricile primei publicații întâlnim anecdote contemporane și populare, parodii, știri teatrale, iar cea de-a doua abordează pe ton moderat subiecte culturale și din domeniul științei, tehnicii sau al politicii.

Un reper cultural și politic pentru românii transilvăneni l-a constituit apariția în 1902 la Budapesta, a revistei *Luceafărul* (1902-1939; după 1906, revista va apărea la Sibiu, apoi la București și, din nou, la Sibiu). A fost înființată de studenții români de la Budapesta, cu sprijinul lui Nicolae Iorga și Iosif Vulcan. Biblioteca muzeului deține numere din 1904-1907, iar pentru expunere s-au folosit numerele 8 din 1906 și 14 din 1907.

Prin mutarea revistei *Gândirea* de la Cluj la București în 1922, doi ani mai târziu se va înființa o nouă revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice, *Societatea de mâine*. Publicația va apărea neîntrerupt până în 1945, însă din 1940 la București. În colectivul de redacție și-au găsit loc Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu și Ion Clopoțel. Exemplarele deținute de instituție se încadrează între 1923 și 1943, fiind expus numărul 5 (mai 1943).

Un capitol important din istoria presei românești sunt publicațiile inițiate la București și Vălenii de Munte de istoricul și patriotul Nicolae Iorga. Din categoria ziarelor politice, *Neamul românesc*, apărut la București în 1906, este bine reprezentat în bibliotecă. În Transilvania ziarul ajungea sub alte denumiri: *Sfătuitoarea*, *De la noi*, *Din țară*. În fondul bibliotecii se află exemplare din perioada 1906-1911, în vitrine fiind prezente numere din *Neamul românesc* și din fiecare publicație apărută sub celelalte denumiri. *Neamul românesc* a avut un supliment de factură sămănătoristă, *Neamul românesc literar*, deținut și de biblioteca muzeului, care a apărut lunar la Vălenii de Munte, în perioada 1908-1926. Exemplarul din expoziție este din februarie 1909. În domeniul literar se afirmă și *Simbolul*, un bilunar apărut la București în 1911, avangardist și susținător al simbolismului românesc. În expoziție poate fi văzut numărul 21, din luna iunie.

Expoziția cuprinde și reviste tehnice: *Grafica română. Mașini de cules; Ziarul științelor și al călătoriilor sau Miniera. Revistă minieră - petroliferă - industrial*, apărute la București. Exemplarul ultimului titlu este valoros și datorită provenienței sale: s-a aflat în posesia omului politic Iuliu Albini, președinte al Consiliului Național Român din Zlatna. În domeniul științelor naturale expoziția a ales *Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj* (1941-1948), în care semna profesorul Alexandru Borza, întemeietor al Grădinii Botanice din Cluj. O altă publicație bine reprezentată este *Natura. Revistă pentru răspândirea științei*, apărută la București în anul 1905, una dintre cele mai longevive publicații românești de profil. Numerele existente acoperă perioada 1924-1941, fiind expus numărul 5 (mai) 1939. Atractivă și interesantă pentru cei pasionați este și revista editată lunar la Cluj (1933-1947), *Carpații. Vânătoare. Pescuit. Chinologie*. Materialele sunt de actualitate și în zilele noastre. Pentru expunere a fost ales numărul 2 din 1943.

Demersul expozițional se încheie cu publicațiile săsești din Transilvania, apărute la Sibiu. Pe lângă anualele gimnaziilor evanghelice din Sebeș și Sighișoara, sunt prezente și cele ale cercurilor asociaționiste săsești. Onoarea de a tipări *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* și *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* a revenit urmașilor tipografilor istorice Klozius și Hochmeister.

Privită în ansamblu, expoziția *Din publicațiile vremii (sec. XIX-XX)*, de curând deschisă la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, se încadrează în seria constantă a manifestărilor culturale, cu certe conotații culturale și educative, organizate periodic de instituție. O atare manifestare vizează publicul larg, iubitor de istorie, care vizitează frecvent Muzeul Național al Unirii din cetatea în stil Vauban. Nu putem omite și un alt aspect al problemei. Expoziția recent vizitată demonstrează, odată în plus, calitatea de izvor documentar intern, pe care o îndeplinesc publicațiile de epocă, spre care se îndreaptă nu o dată cercetătorii români.

Ovidiu BOC*

---

* Alba Iulia; e-mail: ovidiuboc26@gmail.com.